

ВИДАВНИЦТВО
РАНОК

 **НАВЧАННЯ
БЕЗ МЕЖ**

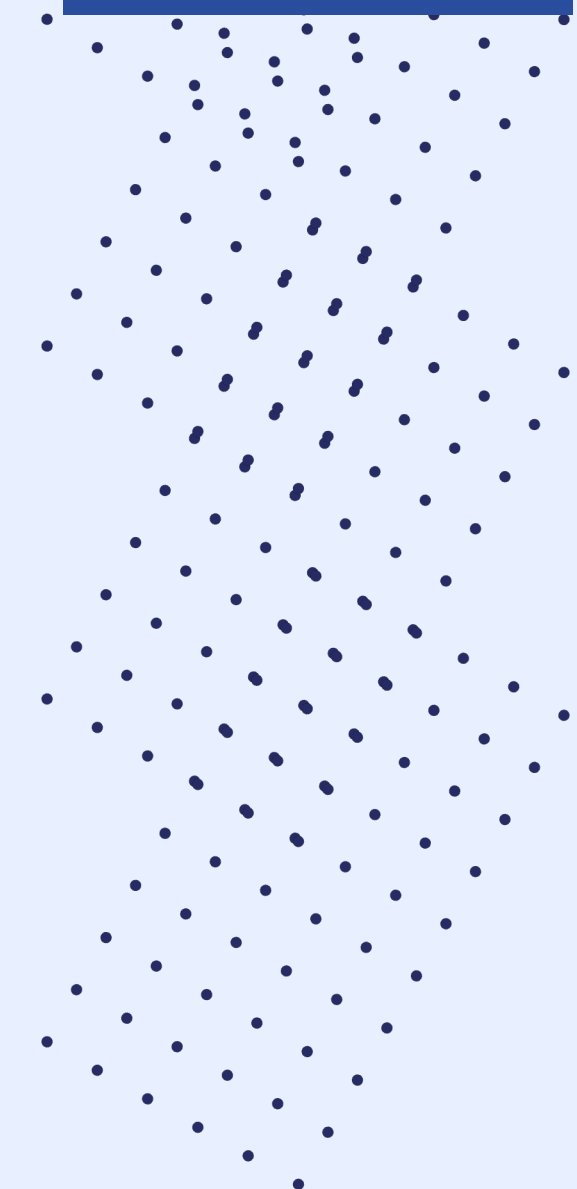
Віталій Лелека

10

ЗАХИСТ УКРАЇНИ

Рівень стандарту

«Основи медичних знань»



ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

- З 2006 року готую майбутніх вчителів як Гарант освітньо-професійної програми «Фізична культура», «Захист України». Згідно цій програмі студенти набувають професію вчителя фізичної культури і викладача у старшій школі предмета «Захист України».

- Автор та співавтор понад 50 наукових та науково-методичних праць з напрямків: теорія та методика викладання предмета «Захист України», теорія та методика навчання фізичної культури для вищих навчальних закладів та закладів загальної середньої освіти. (5 у бібліографічній і реферативній базі даних Scopus)



Доцент кафедри фізичної культури та спорту, доктор філософії у галузі освіти
Миколаївського національного
університету
імені В. О. Сухомлинського.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

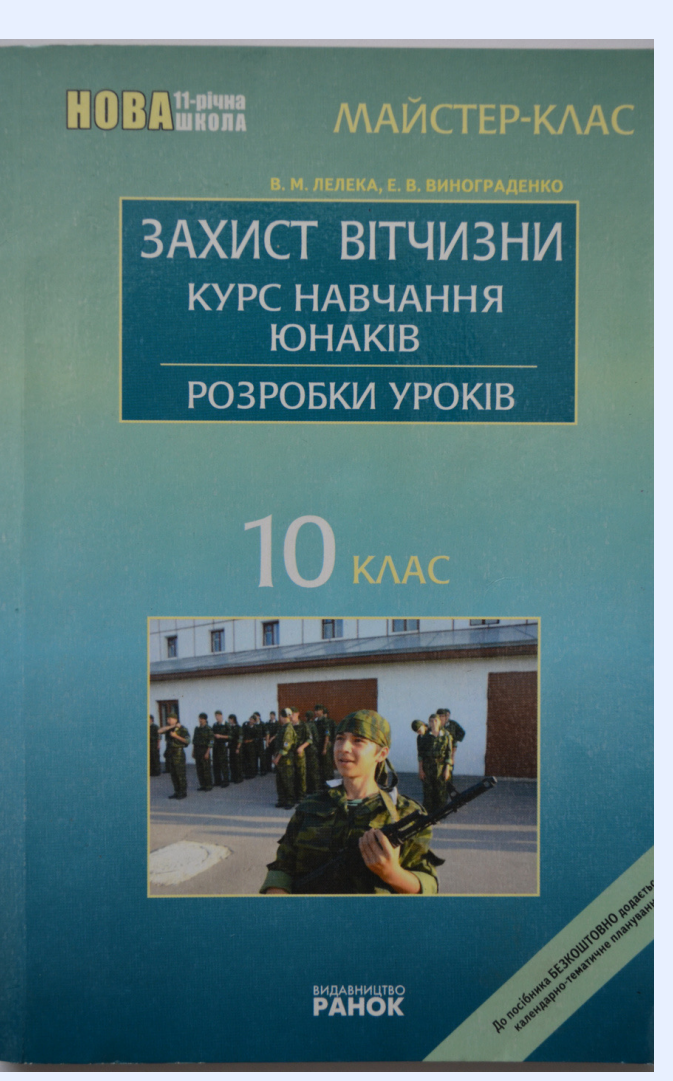
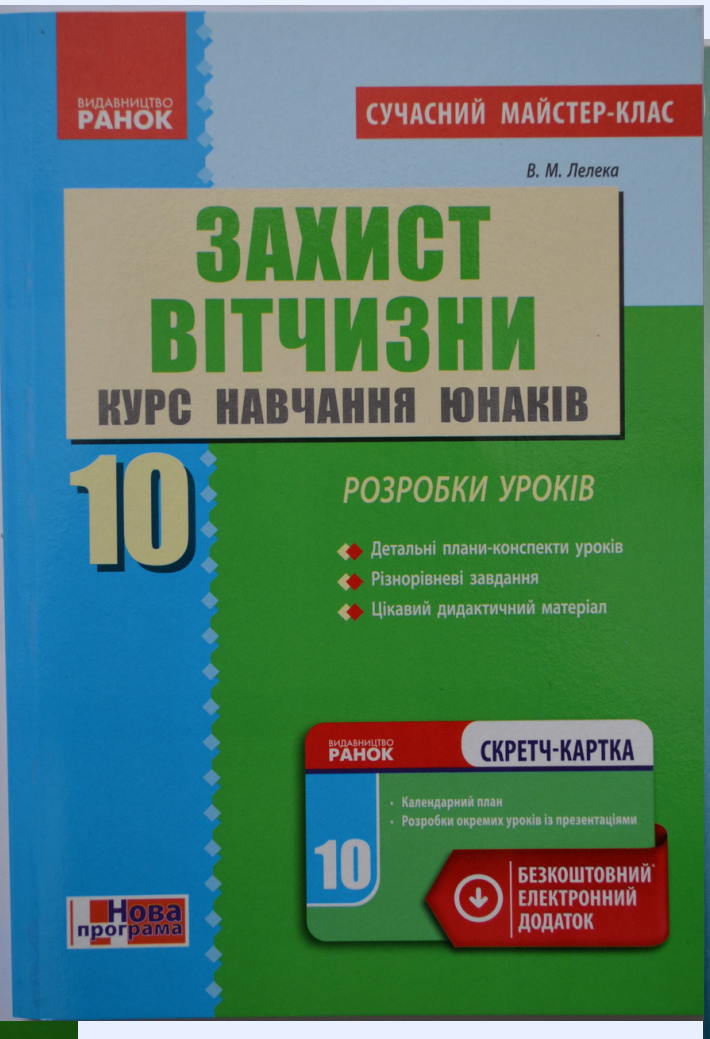
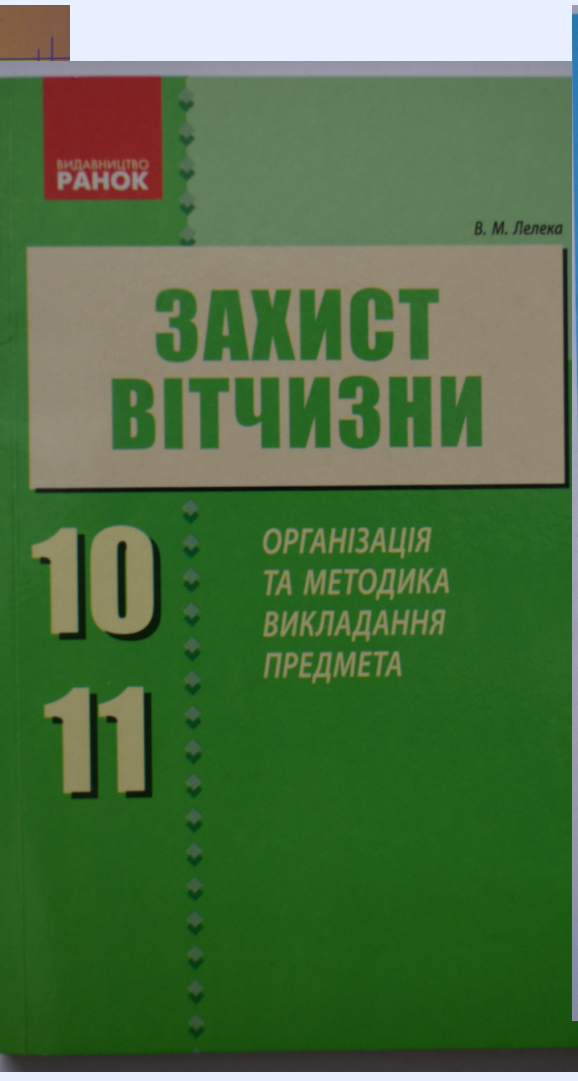
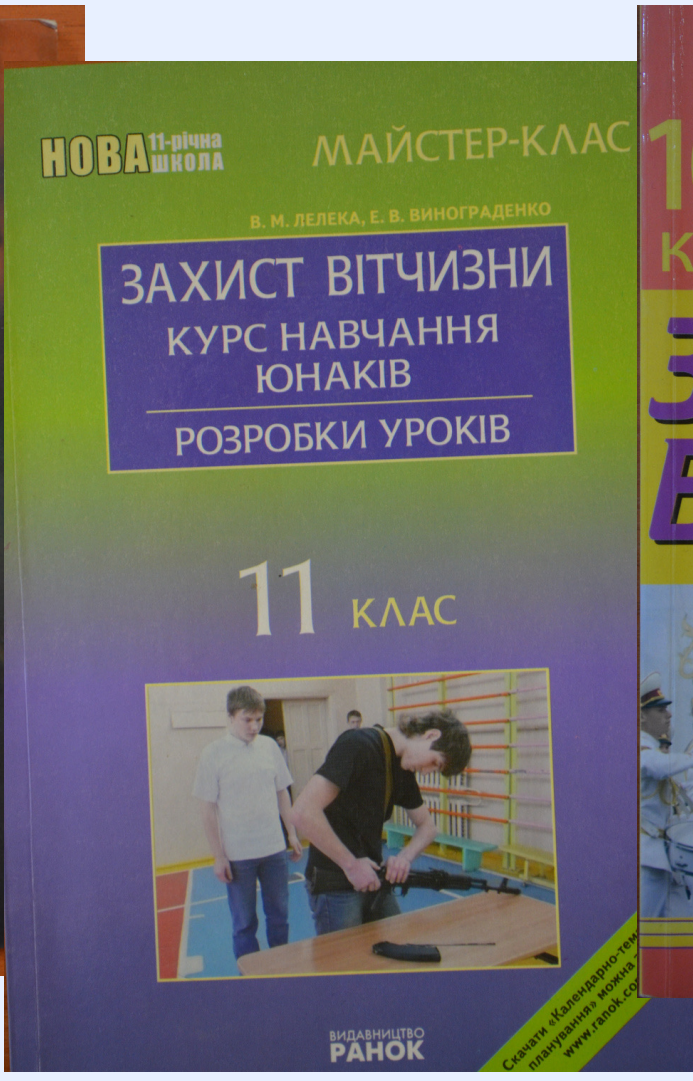
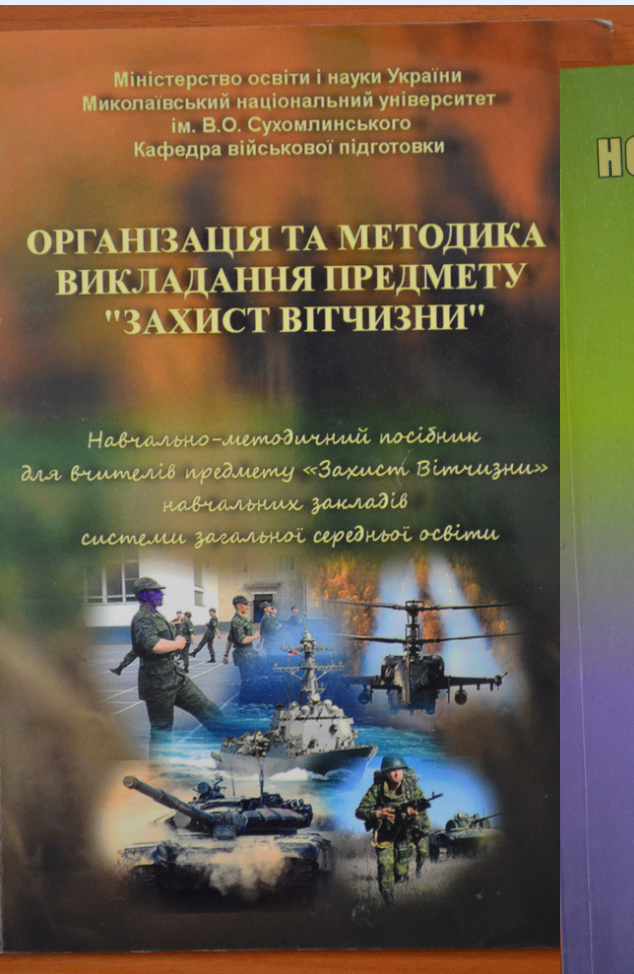
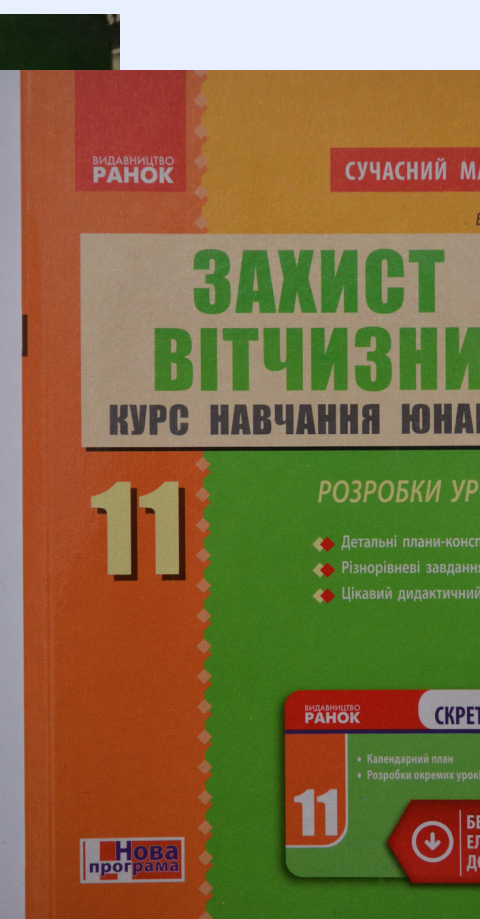
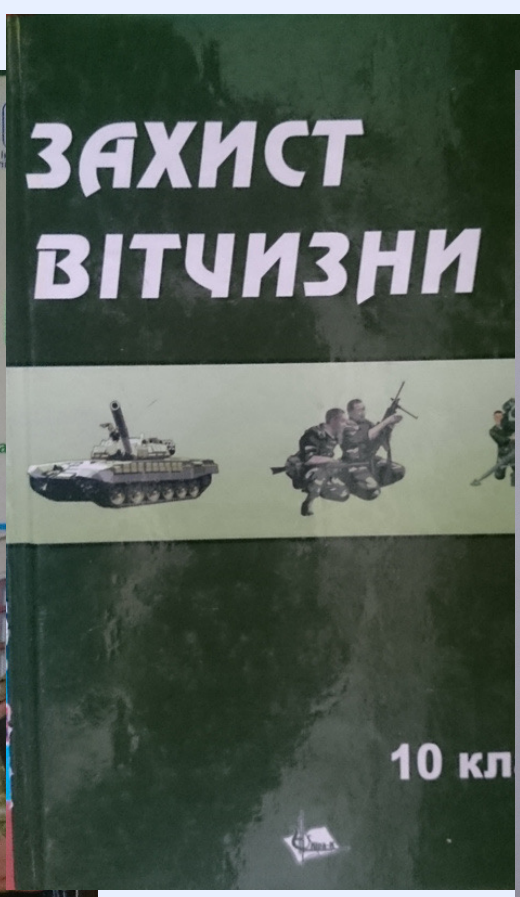
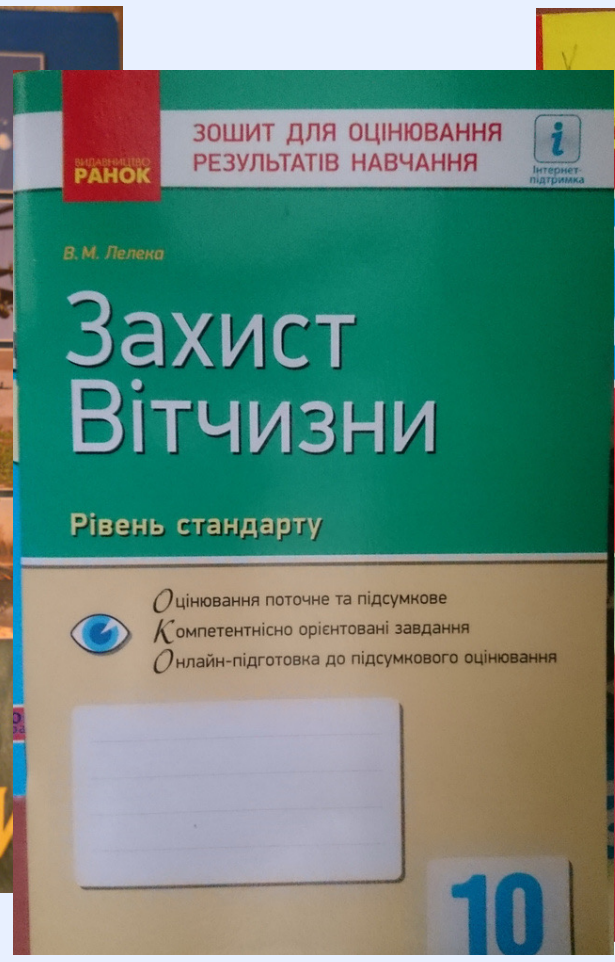
- 2017, 2023 роки Голова експертної комісії обласного конкурсу «Вчитель року» в номінації «Захист України».

- 2017 рік член журі, 2023 рік Виконуючий обов'язки Голови журі Всеукраїнського конкурсу «Вчитель року» в номінації «Захист України» (2023 р.)

- З 2015 року Член координаційної ради з питань національно-патріотичного виховання при Миколаївській облдержадміністрації.



Доцент кафедри фізичної культури та спорту, доктор філософії у галузі освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського.



ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН № 2

вивчення предмета дівчатами (юнаками, які за станом здоров'я, релігійними поглядами не вивчають основи військової справи) 1 рік (10 клас)

№ з/п	Розділ, тема	К-сть годин на тиждень (1,5 год.)	К-сть годин на тиждень (2 год.)
		1 рік (10 клас)	1 рік (10 клас)
1	Вступ	1	1
2	Система національної безпеки України.	1	1
	Розділ І. Основи медичних знань і домедичної допомоги	36	49
1	Основи законодавства України щодо охорони здоров'я людини	2	2
2	Загальні принципи надання домедичної допомоги Надання домедичної допомоги при раптовій зупинці серця.	9	12
3	Домедична допомоги при порушенні прохідності дихальних шляхів та інших невідкладних станах.	5	7
4	Загальні поняття про рани та травми. Механізм травми.	6	8
5	Надання домедичної допомоги при пораненні. Способи зупинки кровотеч.	8	11
6	Домедична допомога при травмах окремих анатомічних ділянок.	8	11

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН № 2

вивчення предмета дівчатами (юнаками, які за станом здоров'я, релігійними поглядами не вивчають основи військової справи) 1 рік (10 клас)

№ з/п	Розділ, тема	К-сть годин на тиждень (1,5 год.)	К-сть годин на тиждень (2 год.)
		1 рік (10 клас)	1 рік (10 клас)
	Розділ II. Основи цивільного захисту	12	16
1	Нормативно-правова база цивільного захисту	1	1
2	Надзвичайні ситуації мирного та воєнного часу, загроза їх виникнення	3	4
3	Основи запобігання і реагування на надзвичайні ситуації. Основні способи захисту населення в надзвичайних ситуаціях	6	8
4	Попередження ризиків від вибухонебезпечних предметів.	2	3
	Разом	52	70

ВИДАВНИЦТВО **РАНОК**

НАВЧАННЯ БЕЗ МЕЖ

Віталій Лелека

10 ЗАХИСТ УКРАЇНИ

Рівень стандарту
«Основи медичних знань»



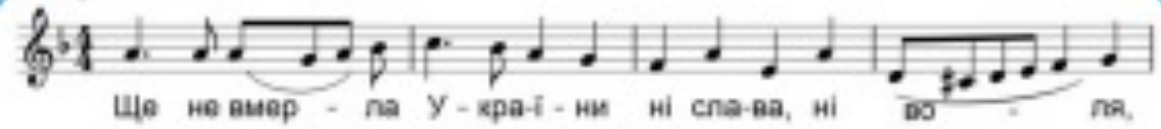




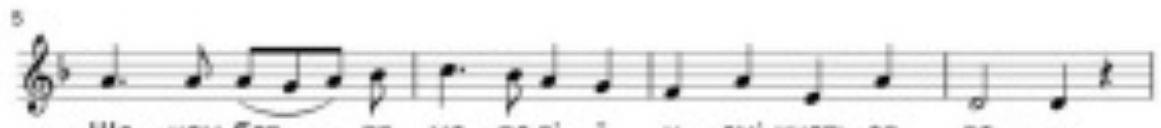
ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

Вірші П. Чубинського
Музика М. Вербицького

Урочисто



Ще не вмер - ла У - краї - ни ні сла - ва, ні во - ля,



Ще нам, бат - тя мо - лоді - і, у - смі - хнеть - ся до - ля,



Зги - нуть на - ші во - рі - жень - ки, як тра - ва на сон - ці,



За - пану - ем і ми, брат - тя, у сво - їй сто - рон - ці.



Ду - шу й ті - ло ми по - ло - жим за на - шу сво - бо - ду



і по - ка - жем, що ми, брат - тя, ко - заць - ко - го ро - ду.



ВСТУПНЕ ЗАНЯТТЯ

◆ Поняття національної безпеки держави

◆ Захист України — необхідна умова забезпечення могутності української держави. Підготовка до захисту України — обов'язок кожного громадянина/громадянки

Конституція України

«Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України».

Стаття 65

Громадяни, які проходять державну військову службу у Збройних Силах України, при виконанні обов'язків служби носять військову форму одягу, їм довічно встановлюються законом військові звання. Порядок позбавлення якого визначається законом.

Для систем колективної безпеки властиві такі ознаки:

- закріплення загальновищезначаних принципів та норм міжнародного права щодо заборони застосування чи погрози силою, недоторканності кордонів, невтручання у внутрішні справи тощо;
- закріплення зобов'язання держав-членів щодо мирного врегулювання спорів;
- наявність механізмів колективної реалізації санкцій стосовно порушників.



Емблема Ради національної безпеки України

Зміст

ВСТУПНЕ ЗАНЯТТЯ.....	5
РОЗДІЛ 1. ОСНОВИ МЕДИЧНИХ ЗНАНЬ І ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ	
ТЕМА 1. ОСНОВИ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ.....	16
ТЕМА 2. НАДАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПРИ РАПТОВІЙ ЗУПИНЦІ СЕРЦЯ.....	23
ТЕМА 3. ДОМЕДИЧНА ДОПОМОГА ПРИ ПОРУШЕННІ ПРОХІДНОСТІ ДИХАЛЬНИХ ШЛЯХІВ ТА ІНШИХ НЕВІДКЛАДНИХ СТАНАХ.....	39
ТЕМА 4. ЗАГАЛЬНЕ ПОНЯТТЯ ПРО ТРАВМУ. МЕХАНІЗМ ТРАВМИ.....	56
ТЕМА 5. НАДАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПРИ КРОВОТЕЧАХ.....	88
ТЕМА 6. ДОМЕДИЧНА ДОПОМОГА ПРИ ТРАВМАХ ОКРЕМИХ АНАТОМІЧНИХ ДІЛЯНОК.....	115



Прапор міжнародного військово-політичного союзу держав НАТО



Штаб-квартира НАТО.
Брюссель, Бельгія

РОЗДІЛ 1. ОСНОВИ МЕДИЧНИХ ЗНАНЬ І ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ

ТЕМА 1. ОСНОВИ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Вивчивши цю тему, ми:

- **познайомимося** з основними міжнародними та державними нормативноправовими актами, що визначають засади охорони здоров'я в Україні;
- **проаналізуємо** показники, які відображають рівень здоров'я українців;
- **визначимо** основні принципи, що складають систему охорони здоров'я України.

Діяльність нашої державної влади в галузі гарантій охорони життя та здоров'я громадян регламентується Конституцією України, державними законами, нормативними актами відповідних відомств, міжнародно-правовими стандартами. Розглянемо найголовніші з них.

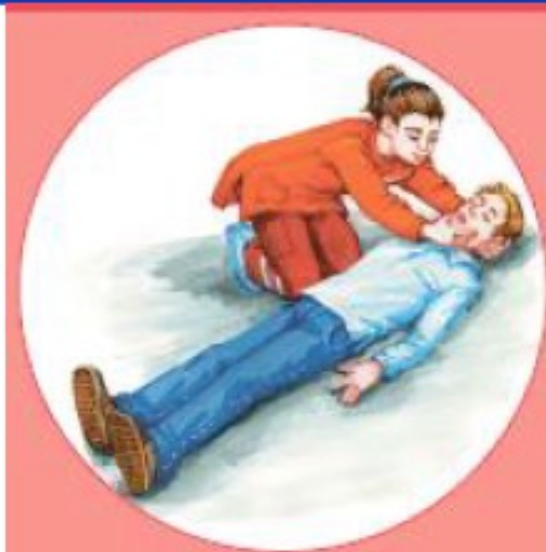
Зміст

ВСТУПНЕ ЗАНЯТТЯ.....	5
РОЗДІЛ 1. ОСНОВИ МЕДИЧНИХ ЗНАНЬ І ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ	
ТЕМА 1. ОСНОВИ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ	16
ТЕМА 2. НАДАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПРИ РАПТОВІЙ ЗУПИНЦІ СЕРЦЯ	23
ТЕМА 3. ДОМЕДИЧНА ДОПОМОГА ПРИ ПОРУШЕННІ ПРОХІДНОСТІ ДИХАЛЬНИХ ШЛЯХІВ ТА ІНШИХ НЕВІДКЛАДНИХ СТАНАХ.....	39
ТЕМА 4. ЗАГАЛЬНЕ ПОНЯТТЯ ПРО ТРАВМУ. МЕХАНІЗМ ТРАВМИ.....	56
ТЕМА 5. НАДАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПРИ КРОВОТЕЧАХ.....	88
ТЕМА 6. ДОМЕДИЧНА ДОПОМОГА ПРИ ТРАВМАХ ОКРЕМИХ АНАТОМІЧНИХ ДІЛЯНОК.....	115

Основні правила та порядок проведення реанімаційних заходів



1. Переконайтеся, що постражданий перебуває у несвідомості та не дихає



2. Покладіть постраждалого на тверду поверхню, відновіть прохідність дихальних шляхів

ЯК ВИЗНАЧИТИ ЗУПИНКУ СЕРЦЯ

Втрата свідомості	Погукайте постраждалого, поплескайте його по обличчю (не відбувається реакції на зовнішні подразники)		Розширені зіниці
Відсутність дихання	Перевірте, чи відбувається рух грудної клітки (грудна клітка нерухома)		Втрата пульсу т а серцебиття
			Розтуліть повіки та посвітіть ліхтариком в око (зіниці розширені, не звужуються)
			Покладіть середній та вказівний пальці на внутрішній бік зап'ястя або сонну артерію (не відчувається пульсація крові)



РОЗДІЛ 2. ОСНОВИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

ТЕМА 1. НОРМАТИВНОПРАВОВА БАЗА ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

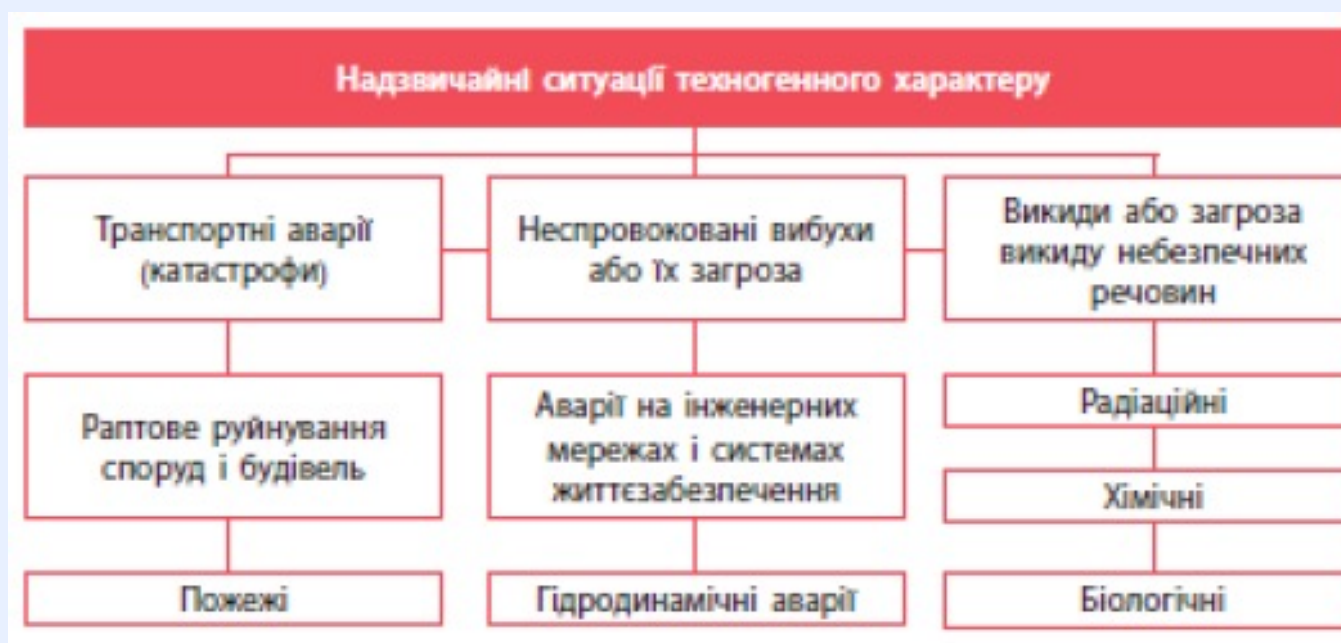
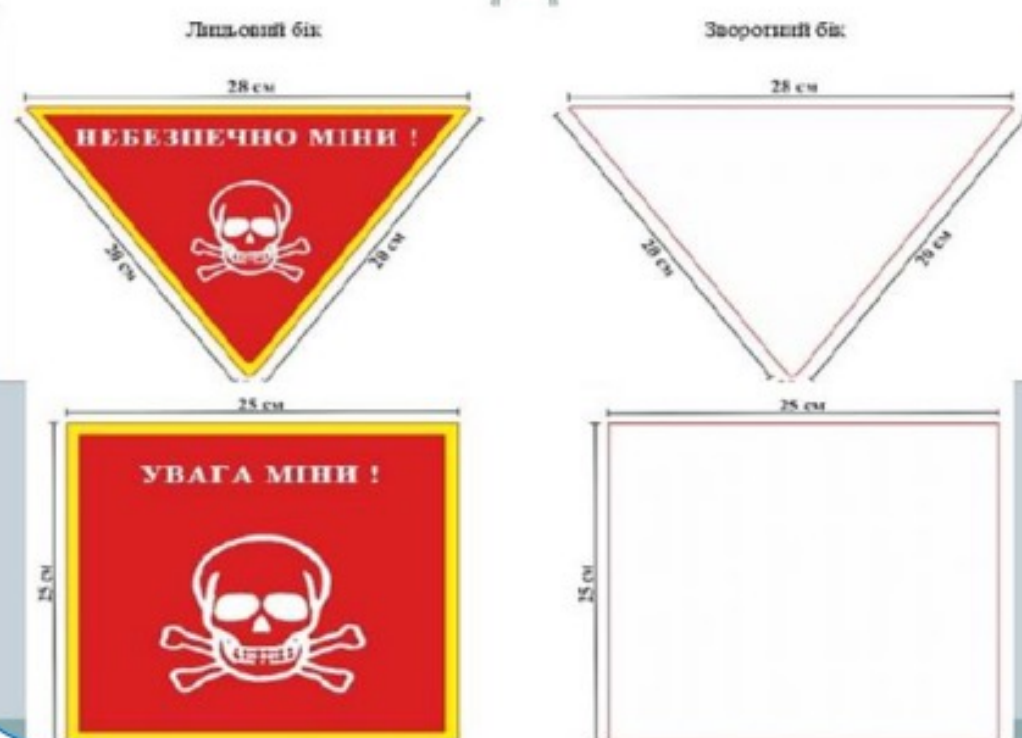
Вивчивши цю тему, ми:

- **познайомимося з** основними положеннями нормативноправової бази цивільного захисту, складовими єдиної державної системи цивільного захисту в Україні;
- **визначимо** причини виникнення надзвичайних ситуацій, їх вплив на довкілля та безпеку життєдіяльності людини;
- **проаналізуємо** види, загальні ознаки та рівні надзвичайних ситуацій, основні заходи попередження виникнення надзвичайних ситуацій.

РОЗДІЛ 2. ОСНОВИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

ТЕМА 1. НОРМАТИВНОПРАВОВА БАЗА ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	136
ТЕМА 2. НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ ПРИРОДНОГО, ТЕХНОГЕННОГО, ВОЄННОГО І СОЦІАЛЬНОПОЛІТИЧНОГО ХАРАКТЕРУ	141
ТЕМА 3. ОСНОВИ ЗАПОБІГАННЯ І РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ. ОСНОВНІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	164
ТЕМА 4. ПОПЕРЕДЖЕННЯ РИЗИКІВ ВІД ВИБУХО НЕБЕЗПЕЧНИХ ПРЕДМЕТІВ.	186
ДОДАТКИ	193
СЛОВНИК ТЕРМІНІВ	197
ЛІТЕРАТУРА	201

ЗРАЗОК ТА ОПИС ПОПЕРЕДЖУВАЛЬНИХ ЗНАКІВ, ЩО НАЛЕЖАТЬ ДО ОФІЦІЙНИХ СИСТЕМ ПОЗНАЧЕННЯ



СЛОВНИК ТЕРМІНІВ

Аварія — небезпечна подія техногенного характеру, що створює на об'єкті, території або акваторії загрозу для життя і здоров'я людей та призводить до руйнування будівель, споруд, обладнання і транспортних засобів, порушення виробничого або транспортного процесу чи завдає шкоди довкіллю.

Аптечка медична автомобільна (АМА) — комплекс медичних засобів, що призначені для надання домедичної допомоги потерпілим унаслідок дорожньо-транспортної пригоди та в поточному режимі експлуатації.

Асептична пов'язка — це асептичний засіб у вигляді пер'язувального матеріалу, яким закривають рану.

Вивих — стійке ненормальне зміщення кінців кісток, що зчленовуються в суглобі, яке перевищує межу допустимої фізіологічної рухливості.

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) — спеціалізована установа ООН, яка опікується проблемами охорони здоров'я у світовому масштабі.

Втрата свідомості — стан, за якого постраждалий лежить нерухомо, не відповідає на запитання, не сприймає навколишні події.

Гемоторакс — скупчення крові в плевральній порожнині. Виникає при порушенні цілісності або збільшенні проникності судин легень, плеври, стінки грудної клітки, середостіння.

Генез — це термін, що характеризує хворобу за тими факторами, через які вона виникла.

Гібридна війна — війна, основним інструментом якої є створення державою-агресором в державі, обраній для агресії, внутрішніх протиріч та конфліктів з подальшим їх використанням для досягнення політичних цілей агресії, які звичайно досягаються звичайною війною.

Дефібриляція — терапевтичний (лікувальний) захід, спрямований на відтворення ефективної діяльності серця шляхом подання одиночного електромагнітного імпульсу достатньої сили і тривалості.

Дистресс-синдром — це гостре порушення дихальних функцій людини, яке проявляється внаслідок різноманітного впливу на легені, при якому через брак кисню відбувається їх набряк.

Домедична допомога — комплекс простих, доцільних заходів з охорони здоров'я та життя людини, яка постраждала внаслідок травмування або захворювання.

Дорожньо-транспортні травми — травми, спричинені різними транспортними засобами незалежно від перебування постраждалого на момент пригоди: в транспортному засобі (водій, пасажир) або поза ним (пішохід).

Забій голови — пошкодження, отримане в результаті травмування тільки м'яких покривів голови.

Іммобілізація — створення нерухомості пошкодженої або хворої частини тіла, зазвичай кінцівки або хребта.

Кататравма — пошкодження, що виникає в результаті падіння людини з висоти.

Комбінована травма — одночасна дія на потерпілого двох і більше травмуючих чинників (перелом і опік стегна; гостра променева хвороба і перелом хребта).

Компресійна пов'язка — еластична пов'язка з нелипкою вшитою підкладкою.

Крепітація — шум, який чути в місці перелому кістки, а також у грудній клітці за деяких легеневих захворювань.

Кровоспинний джгут — це петля для перетягування кінцівок з метою стискування великої кровоносною судини.

Кровотеча — витікання крові з кровоносних судин при порушенні їхньої цілісності. При цьому мається на увазі травматична кровотеча, що відрізняється від іншої, спричиненої в результаті роз'єднання судин через хворобу (виразка, туберкульоз, інсульт), тобто нетравматичної.

Ланцюжок виживання — порядок рятувальних дій, проведення яких зменшує смертність, зумовлену зупинкою серцевої діяльності.

Підручник сприяє розвитку таких необхідних навичок **Soft skills**

Критичне мислення (правильна оцінка надзвичайної ситуації, рівень її небезпеки)

Управління знаннями (здатність шукати й отримувати необхідну інформацію, вміння застосовувати її для вирішення завдань)

Керування проектами (вміння складати план та діяти за чітким алгоритмом різних рятувальних дій)

Дія в умовах невизначеності (вміння швидко реагувати на зміну умов/обстановки, приймати належні рішення)

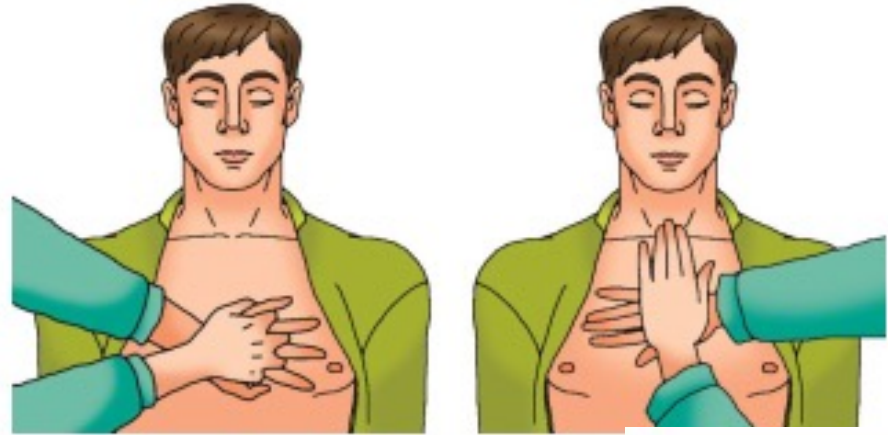
Прийняття рішень (вміння швидко орієнтуватися в конкретних умовах, обстановці, давати їм належну оцінку, приймати самостійно рішення щодо дій)





Суміщення долоні і грудної клітки

на грудній клітці постраждалого (приблизно на 4 см вище мече-подібного відростка).



Положення рук при непрямої масажі серця

- Виконувати ритмічні натискання слід згинаючи їх у ліктях і не відриваючи від груді
- Натискання слід робити з такою силою грудної кістки у напрямку хребта становило б
- Під час непрямого масажу серця частот



Дихальна система людини

- Постраждалий має перебувати в горизонтальному положенні на спині на твердій поверхні. Грудну клітку слід звільнити від одягу.
- Особа, яка надає домедичну допомогу, приймає стійке положення та нахиляється. Лінія її плечей паралельна груднині постраждалого.
- Рятівник/рятівниця кладе долоні одна на одну та розташовує

ПОРЯДОК РЯТУВАЛЬНИХ ДІЙ



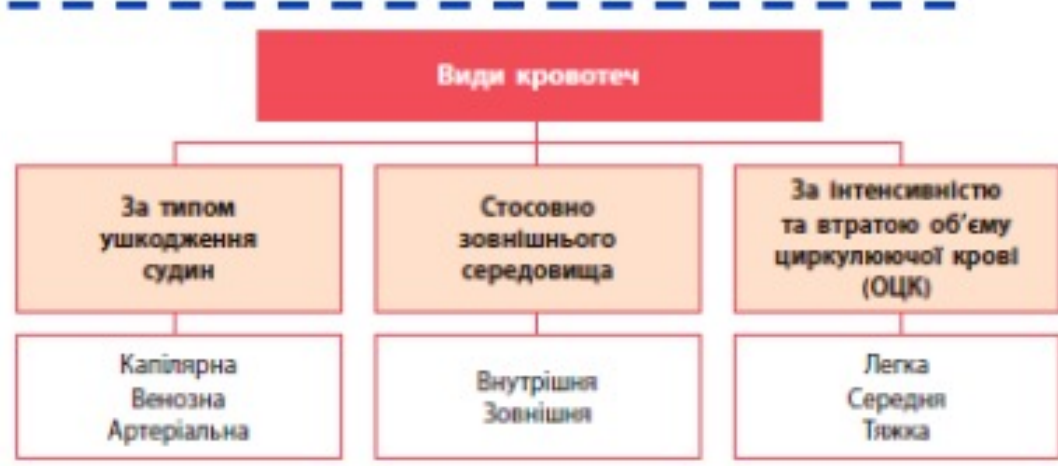
 Перелом обмеженої ділянки дуги ребра	Відбувається при травмуванні невеликим важким предметом кутастої форми. Перелом відбувається всередину. Спочатку пошкоджується внутрішня частина ребра, потім — зовнішня
 Повний перелом ребра	Найчастіше виникає при падінні на грудну клітку. При цьому утворюється уламок ребра, який рухається під час дихання. Перелом зазвичай супроводжується пошкодженням плеври, легень і мікроберних судин
 Втискання уламків ребра	При впливі потужної сили на ділянку грудної клітки великої площі спостерігається втискання уламка ребра всередину грудної клітини. Зазвичай травмуються плевра, судини, легені
 Перелом груднини	Виникає при прямому впливі потужної сили на передню частину грудної клітки на рівні II–III ребер. У результаті зміщення уламків можливі пошкодження плеври, внутрішньої грудної артерії, серця

Класифікація травм за обставинами виникнення

За обставинами виникнення розрізняють кілька видів травм, кожен з яких має свої особливості, пов'язані з умовами та характером отриманих пошкоджень: виробничі, транспортні, вуличні, побутові, військові, спортивні.

 Виробнича травма пов'язана із професійною діяльністю людини в промисловості або сільському господарстві	 Побутова травма пов'язана із випадковими або навмисними пошкодженнями, отриманими в побутовій обстановці	 Транспортна травма пов'язана з дорожньо-транспортною пригодою за участі транспортних засобів
 Спортивна травма пов'язана із пошкодженнями, отриманими під час занять спортом		
 Вулична травма пов'язана із нещасним падком у міському або природному середовищі, зокрема падінням	 Дитяча травма пов'язана з ігровою та повсякденною діяльністю дітей віком до 14 років	 Військова травма пов'язана із несенням військової служби або пошкодженнями, отриманими в результаті бойових дій

Кровотеча — це витікання крові із кровоносних судин при порушенні їхньої цілісності. При цьому мається на увазі травматична кровотеча, що відрізняється від іншої, спричиненої в результаті роз'єднання судин через хворобу (виразка, туберкульоз, інсульт), тобто нетравматичної.

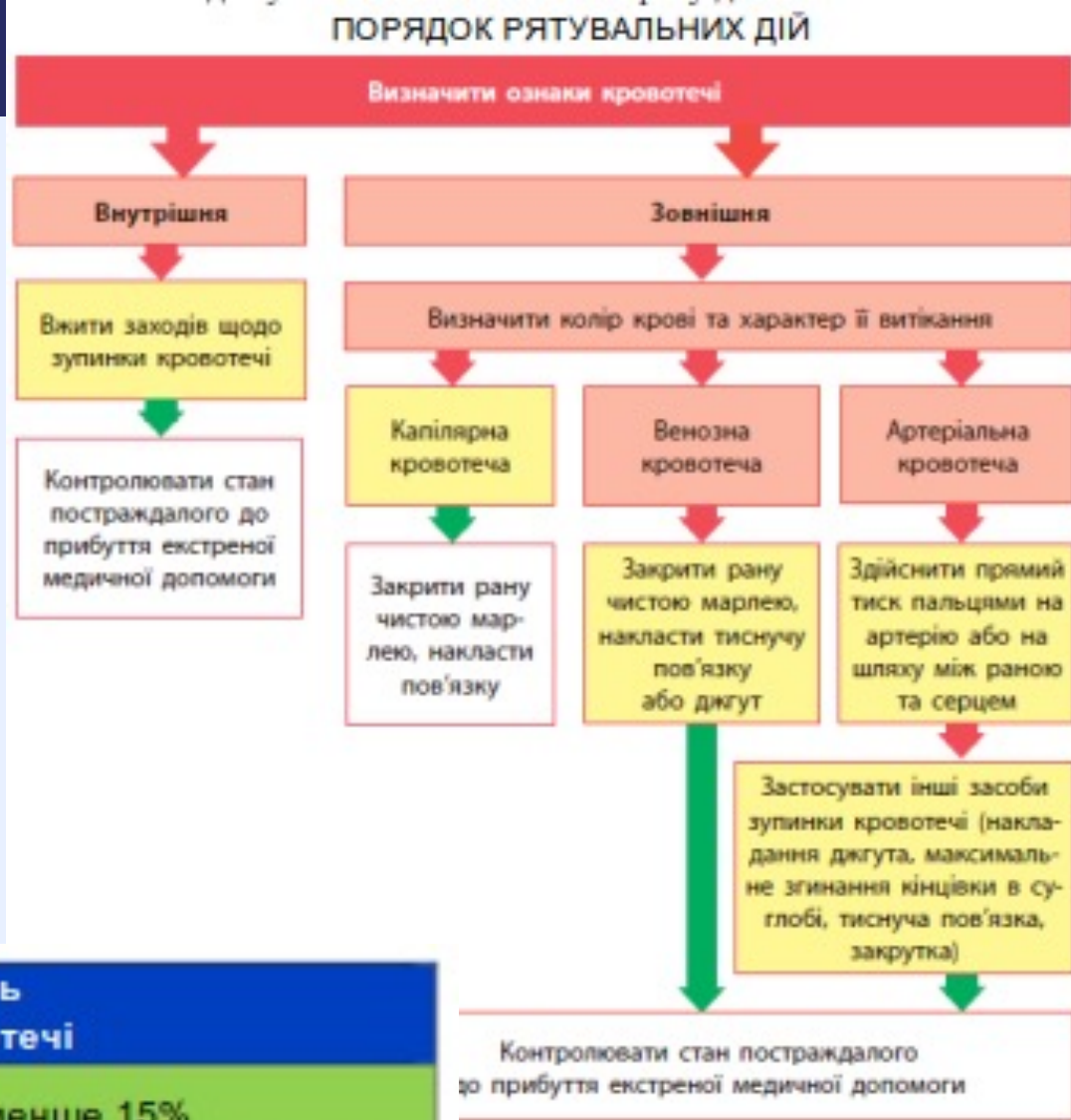




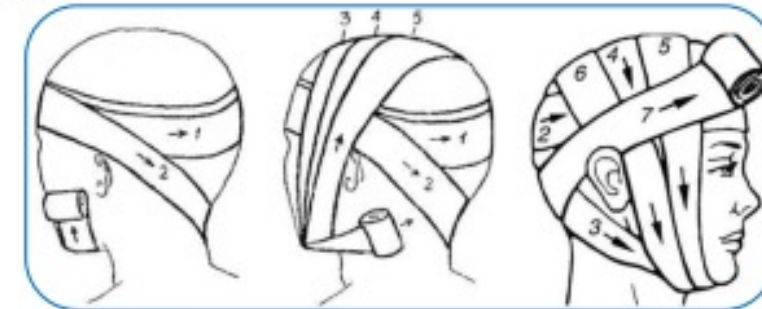
Прояви зовнішньої кровотечі:
а — капілярна; б — венозна; в — артеріальна

Капілярна кровотеча виникає в результаті пошкодження дрібних кровоносних судин (неглибокі порізи шкіри, подряпини). Кров із рани витікає повільно, краплями. За умови нормальної здатності зсідатися така кровотеча припиняється сама або її зупинку здійснюють простими кровоспинними засобами. Загроза здоров'ю від невеликого поранення полягає у ймовірності зараження рани.

Венозна кровотеча виникає в результаті пошкодження вен (різани, колоті рани). Кров витікає повільно, рівномірною цівкою, має темновишневе забарвлення. Така кровотеча рідше призводить до масивного крововиливу. Проте поранення вен шіі і грудної клітки становить небезпеку. Під час вдиху через рану до судин може потрапити повітря, що спричинить ускладнення стану постраждалого — повітряну емболію (закупорку кровоносних судин повітрям).



2. Накладання пов'язки «вуздечка»:
— зробіть перший виток бинта навколо лобової і потиличної областей;
— потім через потилицю проведіть зав'язку на підборіддя;
— далі поверніть бинт назад на потиличну область з іншого боку та проведіть його далі до підборіддя, щік і чола;
— повторіть тури кілька разів. Фіксуючі витки зробіть навколо голови.

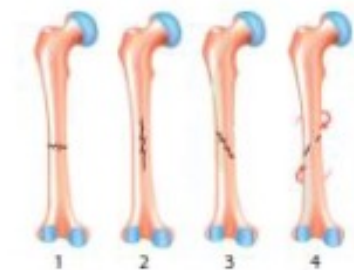
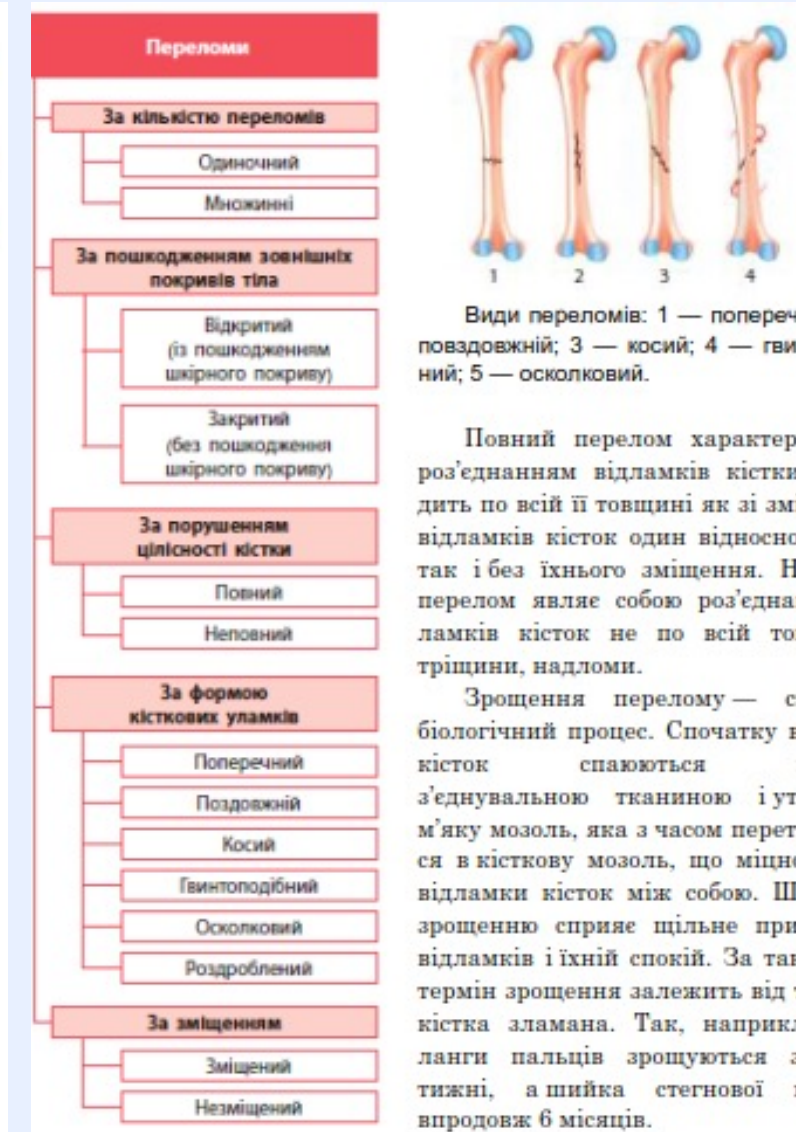


Алгоритм накладання спіральної пов'язки на грудні клітку

Відріжте шматок зав'язки і перекиньте її через передпліччя. Візьміть бинт і зробіть два фіксуючі оберти на вдиху трохи нижче мечоподібного відростка. Вродовжуйте бинтувати по спіралі. Наступний виток повинен накладатися на 2/3 попереднього. Два останніх тури — фіксуючі і вони повинні доходити до пахових западин (рис. 1)



Рис. 1 Накладання спіральної пов'язки на грудні клітку



Види переломів: 1 — попереч-повздожний; 2 — косий; 3 — осколковий; 4 — гвинний; 5 — осколковий.

Повний перелом характеризується роз'єднанням відламків кістки, дить по всій її товщині як зі змі-відламків кісток один відносно так і без їхнього зміщення. Не перелом являє собою роз'єднан-ламків кісток не по всій тов-тріщини, надломи.

Зрощення перелому — ск-біологічний процес. Спочатку ві-кісток спаюються з м'яку мозоль, яка з часом перетв-ся в кісткову мозоль, що міцно відламки кісток між собою. Ш-зрощенню сприяє щільне при-відламків і їхній спокій. За так-термін зрощення залежить від т-кістка зламана. Так, наприкл-ланги пальців зрощуються за-тижні, а шийка стегнової к-впродовж 6 місяців.

Як визначити ступінь тяжкості зовнішньої кровотечі	
Легка кровотеча	Втрата ОЦК становить менше 15%. Пулс та артеріальний тиск у нормі, шкірні покриви природного кольору, свідомість ясна
Середня кровотеча	Втрата ОЦК становить 16–20%. Незначне зниження артеріального тиску, помірна тахікардія, трохи прискорене дихання. Шкірні покриви бліді, кінцівки холодні, постраждалий відчуває запаморочення, можлива втрата свідомості, кволість, сухість у роті
Тяжка кровотеча	Втрата ОЦК становить 21–40%. Пулс прискорений до 120 ударів на хвилину, низький артеріальний тиск, помітно прискорене дихання, порушений його ритм. Різка блідість шкірних покривів, липкий холодний піт, посиніння кінцівок, губ і носогубного трикутника, блювання, тремтіння рук, позіхань (ознака кисневого голодування), втрата свідомості

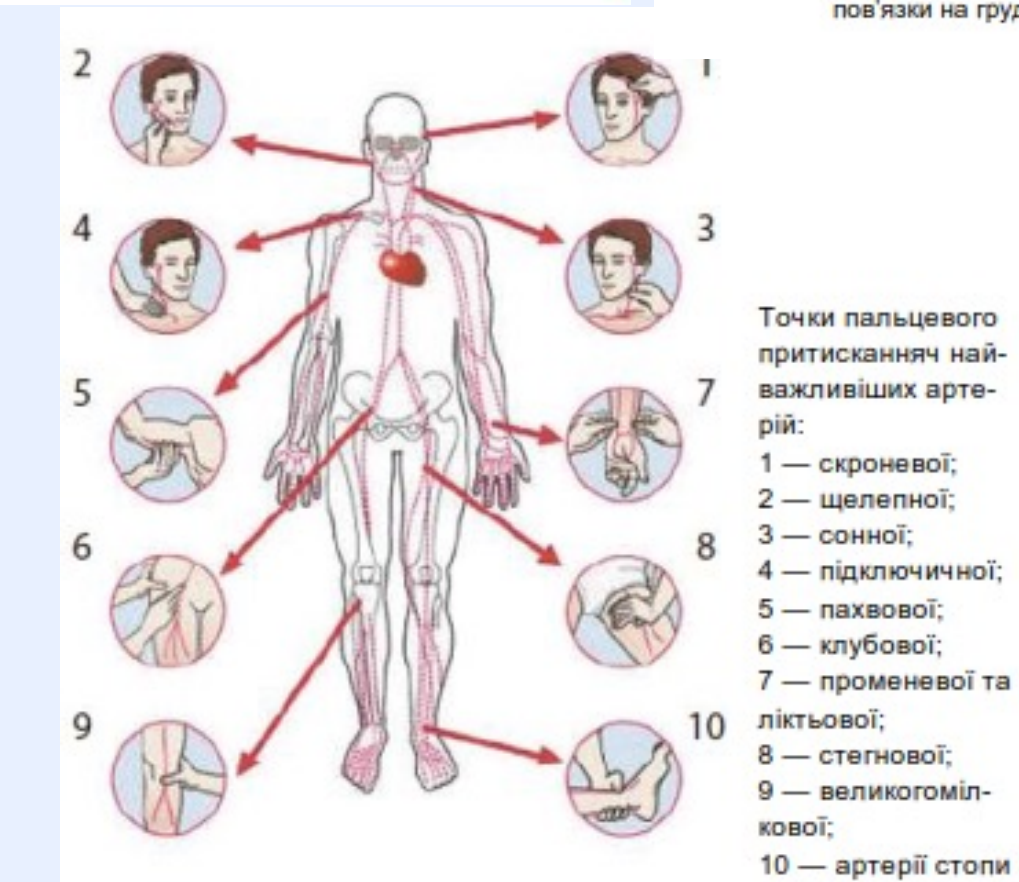


Рис. 2 Колосоподібна пов'язка на плечовий суглоб

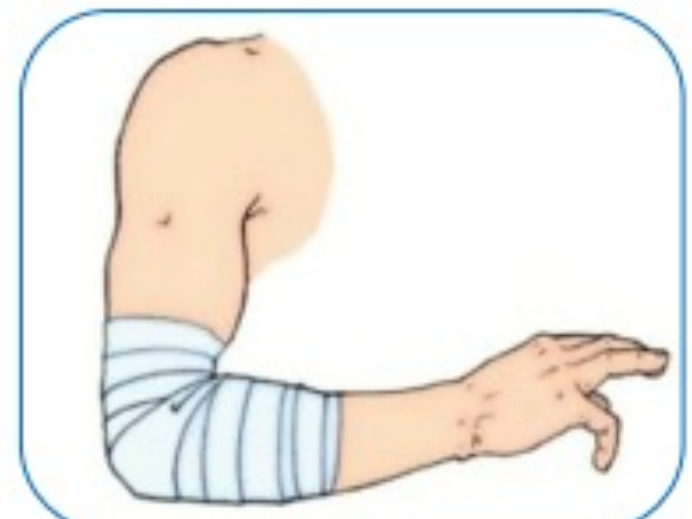


Рис. 3 Черепащача пов'язка на ліктьовий суглоб

Текст підручника чітко структурований, також зручність навігації забезпечують наскрізні рубрики, позначені лаконічними піктограмами



Контрольні запитання

Рубрика узагальнює знання, набуті під час вивчення тем, допомагає визначити рівень засвоєння навчального матеріалу.



Тестові завдання

Рубрика дає можливість здійснити самоперевірку з тем підручника, закріпити набуті знання.



Практична робота

Рубрика містить докладні описи виконання практичних завдань за темами підручника щодо надання домедичної допомоги у невідкладних станах.



Дізнайтеся більше

Рубрика пропонує додаткові корисні відомості за темами підручника, що поглиблюють зміст навчального матеріалу, сприяють підвищенню інтересу до курсу «Основи медичних знань»



QR
КОД

Віталій Лелека

10 ЗАХИСТ УКРАЇНИ

Рівень стандарту

«Основи медичних знань»

Підручник для 10 класу
закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України



mkn.com.ua/10338
Електронний
інтерактивний додаток
до підручника

Харків
Видавництво «Ранок»
2023

«Тестові завдання»

«Практична робота»

«Дізнайся більше»

Електронна підтримка до кожної теми підручника, що буде розташована на освітній платформі IZZI.

Бажаємо успіхів Вам
під час навчання учнів!

Слава Україні!

Героям Слава!



ВИДАВНИЦТВО
РАНОК

НАВЧАННЯ
БЕЗ МЕЖ

Віталій Лелека

10

ЗАХИСТ УКРАЇНИ

Рівень стандарту

«**Основи медичних знань**»

